

Сравнявах също „Тютюн“ с „Под игото“, за да разкрия колко хармоничен, „епичен“ е светът на Вазов в сравнение със света на Димитър Димов, с каква сила геният на Вазов изобразява изконно българското. Това е също несериозно и наивно. Никой не може да държи сметка на Димитър Димов, че не се е родил през Възраждането. Вазов изобразява своята епоха до голяма степен чрез предметите на тоя свят. Тук всичко е овеществена нравственост, овеществена човешка мярка. Всеки предмет тук има не само история, но и човешка съдържателност, значимост. Чаршията на Сопот, поляните край селото, Балканът, външната и вътрешна архитектура на къщите, тяхната вътрешна уредба, костюмите, чемширите и чешмата в двора на чорбаджи Марко, дори калеврите на хаджи Смион – всичко отразява своеобразието на определен тип историческо съществуване на човека, човешката му самобитност. Всеки предмет тук може да каже – и аз съм от тоя свят, и аз приличам на тия хора, и аз се подчинявам на закони, на които се подчиняват и те, и аз нося тяхната душевност.

Вазов претворява духовните копнежи на своята епоха чрез материалния свят, в чиито глъбини са се родили, чрез иманентното. Затова тук е изключена всяка душевна сложност, метафизични драми, психологически трагедии. Тук човекът се е сраснал с предметите на външния свят, защото е приел, че те са негово дело или са му дадени от бога. Тук духът е в хармония с цялостното битие на човека. Както върху щита на Ахил, изкован от Хефест, се оглежда целият Омиров свят в състояние на дейност и творчество, така върху чемширите, калдъръмите, чаршията на стария Сопот се оглежда идеята на чорбаджи Марковия мир. Тук всичко е устойчиво, непоклатимо, понятно. Епичният свят е единен, вътрешно неконфликтен, една завършена хармонична сфера. Разбира се, не става дума, че тук няма страдания и болка. Но тоя свят е твой, друг няма. И Вазов може да възсъздаде с епическа пълнота чорбаджи Марковия мир, защото това е една епоха, чиито форми на живот, колкото и примитивни и елементарни, са пречистени и избистрени от историята, форми, които са се сложили от векове и в тях е кристализирала определена човешка мярка, нравственост и жизнена философия.

А светът на Димитър Димов е духовно съкрушен, разрушен на части и всичките му части са в пълно несъгласие помежду си. Той не може да каже - тоя свят е мой, друг няма. Тук всички са